

RECENZE A ZPRÁVY O LITERATUŘE

Zdeněk JAROŠ, *Břetislav Rérych – tvůrce polenského muzea (studie k 100. výročí muzea v Polné)*. Polná 2000, 76 s.

Autor řady studií z dějin města Jihlavy a celého tamního regionu se svou nejnovější prací obrací do oblasti muzejnictví. V daném případě se zaměřuje na osobnost Břetislava Rérycha (31. 7. 1872 – 14. 10. 1936), úzce spojeného s muzeem v Polné, neboť byl vlastně jeho zakladatelem a také prvním ředitelem.

Rérych patřil k pokolení oněch učitelů, nad jejichž mnohostrannými aktivitami stojíme dnes leckdy v údivu. Polenský rodák, který se do města svého dětství vrátil v roce 1903, patřil po více jak tři další desetiletí k osobnostem, formujícím a ovlivňujícím jeho kulturní a společenský život v mnoha směrech. Od mládí se zajímal o místní památky, věnoval se ochotnickému divadlu, podporoval a organizoval život české menšiny v prostoru jihlavského německého jazykového ostrůvku, několik let byl velitelem sboru dobrovolných hasičů, funkcionářem Sokola, po léta (1914–34) psal městskou kroniku, byl jednatelem stavebního družstva, po roce 1918 zakladatelem a členem Církve československé, ale i milovníkem přírody a aktivním provozovatelem turistiky, propagátorem krás rodného kraje a zaníceným fotografem, dovedným kreslířem, sběratelem starožitností, badatelem v minulosti města a okolí, publicistou a v neposlední řadě samozřejmě dobrým učitelem, od roku 1927 dokonce ředitelem chlapecké měšťanky.

To vše by plnohodnotně naplnilo ne jeden lidský život. Ne však u Rérycha, jehož patrně – či spíše jistě – největší životní láskou se stalo nakonec muzejnictví. Především o tom je podstatná část publikace PhDr. Zdeňka Jaroše. Rozsahem relativně nevelkou, graficky pří-

jemně upravenou knížečku s bohatým obrazovým doprovodem autor rozčlenil do řady kapitol: Polná na konci 19. století, Návrat Břetislava Rérycha, Rérych a polenský kulturní život, Polenské muzeum a Rérych, Ředitelem polenského muzea, Muzejník Břetislav Rérych. Nechybí samozřejmě poznámkový aparát, dokládající pečlivý archivní výzkum. Vítaná je rovněž bibliografie, zachycující Rérychem publikované popularizační i odborné články a studie.

V jednotlivých kapitolách své práce Jaroš nezastírá, že mu jde o postavu blízkou, stejně jako je evidentní, že se pohybuje po teritoriu, které dobře zná. Sám dlouholetý pracovník Muzea Vysočiny v Jihlavě působil řadu let právě v Polné, důvěrně poznal tamní prostředí a především muzejní fondy, z nichž mnohé se dostalo do sbírek instituce Rérychovou zásluhou. Navíc sám původním povoláním pedagog se dovedl dobře vcítit a pochopit souznění této složky Rérychovy osobnosti s ostatními projevy jeho faktického působení.

Co nám tedy Jaroš o sledované osobnosti v souhrnu sděluje? Po stručném životopisu dotyčného sleduje, jak se koncem 19. století v Polné realizovala idea vzniku místního muzea, jak začal být Rérych k podobné činnosti přitahován a jak se podílel na vzniku Spolku Městského muzea (1895) a zpřístupnění muzea veřejnosti dne 1. ledna 1900. Zvláštní důraz – a zcela oprávněně – položil Jaroš na zachycení neuvěřitelného Rérychova úsilí, týkajícího se po roce 1918 záchrany polenského hradu a jeho následného využití právě pro potřeby muzea. Posléze, při Rérychově závěrečném hodnocení, Jaroš rozlišuje v jeho muzejní práci tři období, dané Rérychovým odlišným vztahem k muzejnictví a řekněme vlastivědné problematice vůbec (stručně řečeno, v období

1900–1910 jsou to Rérychova „učňovská“ léta, seznámení se s muzejní problematikou; pro období 1911–1921 naznačuje Rérychovo zvyšování profesní „kvalifikace“ propojené s bohatou publikační činností, a konečně je to období po roce 1922, kdy Rérych se nejen bytostně seberealizuje, ale kdy je muzeum důležitým národním a kulturním centrem Polenska a snad i v širším prostoru Českomoravské vrchoviny.).

Jestliže autor v závěru práce píše, že chtěl vzdát jak poctu této významné osobnosti novějších dějin Polné, tak i zaznamenat nebývale úspěšný proces formování a vzestupu tamního muzea, domnívám se, že se mu to plně podařilo. Příliš skromně však vidí Rérychovo místo jen v regionálním muzejnictví. Jistě, jeho význam pro region Polenska byl prioritní, evidentně mu však náleží i čestné místo v dějinách českého muzejnictví vůbec. Je totiž klasickým příkladem osobnosti, dokladující, jaké hodnoty se dají vytvořit i v omezeném teritoriu a s omezenými prostředky, nechybí-li vůle, obětavost a také vědomí, že dotýčný pracuje ve prospěch čehosi vyššího a trvalejšího, než jsou okamžiky, v nichž prožíváme své životy a realizujeme své zájmy.

Ani Rérychův zdánlivě „jen“ prakticistní přístup k problematice není na závadu, spíše s odstupem času lze ocenit, co znamenal pro budoucnost; ostatně, v jeho době o teorii muzejní práce uvažovalo jen málo povolanců. Díky Rérychově pragmatismu však muzeum shromáždilo bohaté a cenné sbírky a zejména do vlastnictví muzea přešel polenský hrad (v němž po generální rekonstrukci budou právě v roce 2000 a v letech následujících postupně otvírány nové expozice). A když byla v říjnu 1933 v části hradu zpřístupněna „Síň odboje“, jejímž dominantním exponátem byl železniční, plně instalovaný vagon, v němž se pohybovali českoslovenští legionáři po Sibiři za své velké anabáze, kdo by tušil, že po více jak 60 letech právě tato myšlenka a vzor poslouží profesionálním pracovníkům Moravského zemského muzea v Brně, aby tutéž ideu a obdobnou maketu uplatnili při výstavě „Hoši od Zborova“, která se v roce 1997 stala hitem výstavní sezóny uvedené instituce?

Zdeněk Jaroš napsal práci potřebnou, dobře čtivou, opřenou o archivní materiály; stejně tak ji však napsal s citem a pochopením pro působení jednoho ze svých dávných předchůdců.

I když většině veřejnosti kromě polenských patriotů a několika zasvěcených Rérychovo jméno samozřejmě nic neřekne, snad alespoň muzejní pracovníci by si měli tuto dobrou biografii přečíst. Ne proto, že ji napsal kolega z oboru, ale možná spíše pro zamyšlení a srovnání toho, co kdysi dokázal jeden amatérský nadšenec (a řada jemu podobných v jiných regionech, jako třeba učitel Alois Jašek v Bojkovicích nebo učitel Jindřich Spáčil v Kroměříži), a co dokáží dnešní, plně profesionalizovaní muzejní pracovníci (mezi něž se sám počítám) s neskonale lepším zázemím, než měl Rérych, při získávání sbírkových předmětů, při jejich prezentaci, při vytváření podmínek pro muzejní činnost i při propagaci vlastní práce na veřejnosti. Inu, nevím, v čí prospěch by se vážky v leckterém případě a u leckteré instituce přiklonily....

Zdeněk Fišer

Josef RAMPULA, *Domy v Telči*, Telč 1999, 387 s.

Latinské přísloví „habent sua fata libelli“, tedy že i knihy mají své osudy, plně potvrzuje dílo telčského duchovního a historika Josefa Rampuly, vydané v Telči roku 1999. Podrobný přehled majitelů jednotlivých domů na telčském náměstí začal Rampula jako správce městského archivu sepisovat v roce 1948 a dokončil je o pět let později. Autor, jemuž poválečná doba nebyla nakloněna, se vydání titulu bohužel nedočkal. Ani v následujících desetiletích k tisku této jedinečné městské topografie nedošlo. Pouze několik málo majitelů domů na telčském náměstí vlastnilo pro ně cennou kopii, vypovídající o majetkové držbě jejich domu v průběhu staletí. Na počátku devadesátých let 20. století se stále nedostupný a téměř mýtický Rampulův rukopis považoval dokonce za ztracený či zničený. Uvedená domněnka se nakonec nepotvrdila a zásluhou vydavatele se rukopis čekající na vydání téměř padesát let objevil v mimořádně kvalitní knižní podobě v závěru pro Telč jubilejního roku 1999.

Knihou představuje detailní popis historie vlastnických vztahů sedmdesáti pěti domů na telčském náměstí a v ulicích Palackého a Na Můstku od roku 1531 až do autorovy součas-

nosti na počátku padesátých let 20. století. Rampulova pečlivá práce s prameny městské provenience, zejména rychtářskými, gruntovními a kšaftovními knihami, knihami kupů, svatebních smluv, urbářů a matrikami, umožnila postihnout kontinuitu vlastníků jednotlivých domů v průběhu více než čtyř staletí. Autor se nevěnoval okolnostem vzniku domů ani jejich stavebnímu vývoji, ale zajímaly ho osudy jednotlivých rodin v nich žijících. Všiml si především původu, povolání či živnosti vlastníka a příslušníků jeho rodiny, finančního zajištění či příčin úmrtí i často komplikovaných rodinných vazeb a dědických vztahů. Členy významných telčských rodů, vlastnicích v některých případech i několik domů na náměstí, zasadil do širších souvislostí, čímž vytvořil poutavé biografické medailony vhodně oživující historický text. Rampula se projevil také jako dokonalý znalec své doby, neboť precizní údaje o majetkové držbě v první polovině 20. století, zejména po roce 1945 jsou pro dnešní čtenáře mimořádně cenné.

Hutný text je proložen citacemi z urbářů nebo závětí majitelů domů či dalšími vysvětlujícími údaji. Většina textů, uspořádaných podle čísel jednotlivých domů, je v závěru opatřena poznámkami pod čarou. Doplnující údaje, uvedené rovněž pod čarou a vycházející z pozdějších vpisků do Rampulovy práce, se bohužel vlivem nedůsledné redakční práce vyznačují chybami a nepřesnostmi. Především z důvodu snazší orientace v prostoru náměstí jsou texty k jednotlivým domům vhodně uvozeny černobílými fotografiemi domů z doby dokončení Rampulova rukopisu, tedy z počátku padesátých let 20. století. Pro srovnání vzhledu domovních fasád jsou texty doprovázeny zpravidla ještě jednou starší fotografií domu z konce 19. století. Fotografická vyobrazení byla zapůjčena většinou ze sbírkového fondu telčské pobočky Muzea Vysočiny, archivu SÚPP Praha či ze soukromých archivů. Zvídavý čtenář ocení v závěru knihy uvedený slovníček méně častých výrazů a zkratk i obšáhly jmenný rejstřík, který však opět ke škodě titulu obsahuje drobné chyby a nedostatky. Rampulova mimořádně heuristicky cenná práce by si jistě zasloužila preciznější a dlouhodobější redakční práci a zejména odborný přístup editora. Titulu citelně chybí předmluva, která by jasně osvětlila zaměření Rampulova textu. Samotný název knihy totiž jednoznačně nevy-

povídá o tom, zda publikace pojednává o stavebním vývoji domů nebo o jejich majetkové držbě. Domnívám se, že velmi nedbalou formou jsou v doslovu a poznámce editora uvedeny Rampulovy dosud publikované či rukopisné práce. Rampulova osobnost, vyznačující se v historikově řemesle vždy maximální přesností, objektivností a celistvostí, by si rozhodně zasloužila uvedení úplné bibliografie prací, sestavené erudovaným historikem.

I přes uvedené nedostatky, které však v žádném případě nevznikly vinou Josefa Rampuly, představuje vydání „Domů v Telči“ svou mimořádnou heuristickou a topografickou hodnotou i zdařile popsanou a vystiženou kontinuitou držby jednotlivých telčských měšťanských domů patrně nejvýznamnější ediční počín právě končícího 20. století na poli historie Telče.

Markéta Hrdličková

Jan KESSLER, *Pamětihodnosti Třeště a okolí. Katalog duchovní správy v Třešti. Katalog kněží – rodáků z Třeště a okolí. Třešť, Římskokatolická farnost v Třešti 1999, 150 s.*

Jan Kessler (1931–1998) se zapsal do povědomí Třeště jako obětavý kulturní pracovník se zájmem o místní kulturu v nejširším slova smyslu. Jeho znalosti i zájem o třešťské památky a historii ho přivedl v roce 1988 do místní pobočky Muzea Vysočiny, kde pracoval až do své nenadálé smrti. V posledních letech spolupracoval na velkém projektu muzea zmapování a zdokumentování veškerých památek okresu Jihlava, a to jak sakrální, tak profánní povahy. Část výsledků jeho práce připravil k tisku Zdeněk Brychta, který zároveň práci doplnil o další dvě části.

Po úvodním slově PhDr. Dany Novákové následuje šest kapitol sjednocených hlavním titulem. Jsou věnovány Třešti a okolním obcím: Bukové, Čenkovu, Jezdovicím, Růžené a Salavicím. Název *Pamětihodnosti* evokuje v čtenáři očekávání, že se mu konečně dostává do rukou tolik potřebná publikace o zdejších památkách. Avšak hned po zběžné prohlídce se dočká velkého zklamání, protože brožura předkládá jen jakýsi omezený výběr z velkého

památkového bohatství regionu. Dokonce nejsou jasná ani kritéria, podle kterých redaktor vybíral představovaný neústrojný soubor křížků, poklon, božích muk, pamětních kamenů nejrůznějšího stáří, či pomníčků obětí 2. světové války. Vyloženě podceněná redakční práce je patrna hned po otevření knížky. Určitě by bylo funkčnější než obecně formulované „Úvodní slovo“ uvést brožuru skutečným „Úvodem“ redaktora, ve kterém by vysvětlil smysl vydání publikace, důvody a především poslání celé práce.

Nakonec i použitá forma prezentace je diskutabilní. Čtenáři jsou zde předkládány nárysy a bokorysy jednotlivých artefaktů (některé pocházejí z pozůstalosti Karla Brázdy, která byla viditelně základem Kesslerovy práce), doplněných obvykle nejednotně lokací, stručným popisem, použitým materiálem, někde jsou uvedeny i texty, míry, popřípadě i další zajímavosti.

Žel bohu, mnohé informace jsou neúplné, nebo dokonce nesprávné. Viditelně chybí důkladnější redakce, brožurka s velkou pravděpodobností vznikla víceméně pouhým seřazením některých Kesslerových poznámek k připravované práci. Jen tak může být třeba na s. 50 uveden pamětní kámen jako „smírčí“ (již sám letopočet 1800 na kameni tuto verzi vyvrací). Obdobně nebudou „smírčími“ ani ostatní uváděné pamětní kameny. Nejvíce chyb je u obce Buková. Zde jsou dokonce zaměněny obrázky (na s. 59 je Kovářův kříž na Petrovci, ne Havlíkův), u řady křížků chybí obrázek (křížek Kodýsův, Kovářův, Hávův, návesní), texty či letopočty (Švejdvův – 1854), míry (božích muk i všech křížů) i lokace (Janákvův), několik křížků není uvedeno vůbec (Blažkův, Roháčkův...). Obdobně je tomu i u ostatních popisovaných míst. U Čenkova uvedený Jakubcův kříž je torzo (s. 67), na Polednově křížku (s. 68) je 9ti řádkový nápis, na Tománkově kříži (s. 73) není navíc uveden ani autor, místo a letopočet, třebaže se všechny údaje na křížku vyskytují. Na tzv. „zlámaném křížku“ je dominantní vypouklá fazetová bosáž (s. 74) a ke „Knihařovu kamenu“ chybí legenda (s. 75). U Jezdovic je na soklu (torzu) božích muk špatně přečten letopočet: správně má být 1794 (s. 82), na s. 84 dále chybí popis pamětního kamene, navíc i sama kresba neodpovídá skutečnosti. Pravý horní roh kamene je uražen a na přední straně je pod levým příčným ramenem

reliéfního latinského kříže reliéf sekery ostřím do středu a vpravo pak reliéf stylizované pětilisté růže. Chybí také informace o křížku v předzahrádce domu č. 37. Boží muka z r. 1780, uváděná v obci Růžená na s. 87, již více než 12 let vlastně neexistují, jsou složená na hromadě (a značně poničená) u plotu zmíněné zahrady. U tzv. „Trojanova kříže“ z r. 1835 na s. 88 lze přečíst nápis: „*Postaweno-od Marty Nolitrovy-rozena Tumowa-z Ruzenny-ke cti a chwale-peti ranam Krista-1835*“. V textu na Hybáškově kříži z r. 1899 na s. 92 by se hodilo připomenout pravopisnou chybu (záměna „y“ za správné „i“ v koncovce slova Hybáškoví). U kříže u salavické kapličky na s. 101 chybí zmínka o 5ti řádkovém nápisu na zadní straně soklu, který zní: „*Tento sv. Kříž-postawen od-Františka a Marie-Krejčí-1889*“.

Chybí jiné kříže salavického katastru, např. Schlakelův z r. 1906, jiný z r. 1890 na kótě 508 nebo křížek z r. 1896 u vodojemu. A tak lze ve výčtu nedostatků pokračovat. Brožura ale nepřináší jen zklamání nad nedokonalou prací. Je navíc i určitým znevážením pečlivé dokumentační práce Jana Kesslera, který vynikal obdivuhodnou pečlivostí a který by jistě nikdy nesouhlasil s vydáním podobného „polotovaru“. Přitom stačila jen konzultace s jinými badateli a doplnění Kesslerových poznámek. Škoda nevyužitě šance...

Další kapitoly se zabývají církevními dějinami v širším i užším slova smyslu. Po stručné biografii papeže Jana Pavla II. následují notoricky známé jmenné seznamy olomouckých arcibiskupů a brněnských biskupů, v druhém případě rozšířené o základní data jejich církevního života.

Po faktografické stránce je zajímavá kapitola *Posloupnost duchovní správy v Třešti*, ke které napsal úvodní slovo současný třešťský farář P. Jiří Hason. Kapitola poskytuje na základě dostupných pramenů a literatury jmenný přehled duchovních třešťské fary od nejstarších dob až po současnost.

Následující kapitola je věnována historii obce církve československé husitské v Třešti. V jejím rámci je uveden i seznam představitelů obce v Třešti od poloviny 20. let. Údaje k této i následující kapitole *Luteránští pastoři a kněží v Třešti* jsou z pozůstalosti Karla Brázdy a pro tisk je připravil Zdeněk Brychta. Zvláště cenná je následující část brožury nazvaná *Katalog kněží – rodáků z Třeště a okolí*. Po úvod-

ním slově třeštského rodáka a plzeňského biskupa Mons. Františka Radkovského představuje autor Zdeněk Brychta na základě pramenů abecedně řazený jmenný seznam 54 katolických kněží 18. až 20. století, narozených v Třešti nebo v nejbližším okolí. Výjimkou je v Budiškovcích narozený P. Jan Samek. Protože se jedná o první pokus o podchyzení účasti obyvatel Třeštska na přímém církevním životě Čech a Moravy, lze si jen přát brzkého pokračování.

Závěr knížky tvoří dvě kapitoly věnované stručně historii farního kostela sv. Martina v Třešti a historii filiálního kostela sv. Kateřiny v Třešti. Obě kapitoly jsou z pozůstalosti Karla Brázdy a víceméně vycházejí z prací našeho předního historika, třeštského rodáka, univerzitního profesora F. Richtera, čili nepřínáší nic nového. Východiskem poslední state nazvané *Pamětihodnosti hřbitova v Třešti* je *Pamětní kniha o hřbitově farnosti Třeštské*. Kapitola je výběrem zajímavých zpráv a písemností o rozšiřování třeštského hřbitova v roce 1884. Všechny tři poslední kapitoly se poněkud vymykají celkové koncepci práce.

Přes všechny výhrady především k první části recenzované knížky lze na druhé straně vyzdvihnout snahu vydavatelů vzdát svým způsobem hold Janu Kesslerovi a pozitivně hodnotit jejich pokus vymazat alespoň částečně další bílé místo v třeštských dějinách, a to jak v oblasti drobné sakrální i profánní architektury, tak především v oblasti církevní správy a církevního života v Třešti všeobecně.

Zdeněk Jaroš

Viktor NOVÁK – Vojtěch WOLF, *Velká kniha o tramvajích a trolejbusích v Jihlavě, Ústí nad Labem, WOLF 1998, 52 s.*

Padesát dva stran „Velké knihy o tramvajích a trolejbusích v Jihlavě“ autorů Viktora Nováka a Vojtěcha Wolfa je pokusem o dosud nejrozsáhlejší pohled na městskou dopravu v našem městě. Šest kapitol věnovaných jihlavským tramvajím v letech 1909–1948 a dalších pět kapitol, které mapují vznik a rozvoj jihlavské trolejbusové a autobusové dopravy

po roce 1948 (respektive 1942 u autobusů) zachycejí vznik, vývoj a u tramvajů i zánik dopravního systému.

Nejpodrobněji popisuje kniha vozidla a linkování, případné technické zázemí, měnírny a vrchní vedení je zmíněno jen okrajově. Téměř osm desítek v knize otištěných fotografií je sice většinou notoricky známých, některé (především ty ze soukromých sbírek) jsou publikovány poprvé, což je cenným přínosem. Pro vytvoření si úplného názoru však chybí ještě např. dobové fotografie interiéru alespoň některého z vozů a demonstrace zajímavých detailů, jako např. palubní desky řidiče, podobly elektronických označovačů jízdenek (zmínka na s. 34) aj.

Značné množství faksimilí a tabulek skýtá možnost utvořit si poměrně reálný obraz o linkování, někde se však ke škodě věci autoři nevyvarovali zásadních věcných chyb. Například prostřední fotografie na straně 45 zachycuje ulici Benešovu, nýbrž bývalou ulici Pionýrů, nyní Křížovou (v souvislosti s tím chybí i údaje v odstavci pod mezititulkem „Změny názvů náměstí a prostranství města Jihlavy“, s. 34). Také barevný snímek trolejbusu na třetí straně obálky rozhodně nepochází z roku 1986, neboť tehdy ještě nebyla velká, signální barvou namalovaná písmena pro označování trolejbusových či autobusových linek za předními skly jednotlivých vozů používána.

Určitou vadou „na kráse“ jsou také pouze schématické obrázky tramvajů na s. 14, 16 a 19. Tyto nákresy lze snad chápat jako doprovodné ilustrace, ovšem s absencí jakékoliv technické vypovídací hodnoty, v žádném případě je nelze označit jako typové listy. Důvod je právě v jejich nevelké technické – orientační hodnotě, neboť u nich chybí i tak základní údaj, jakým je měřítko zobrazení. Použití pouze těchto obrázků v souvislosti se snahou o přiblížení technické dokumentace v Jihlavě provozovaných tramvajů považuji za zarážející, protože přímo v Jihlavě jsou dostupné originální technické tovární výkresy motorových vozů č. 1, 2, 3 a 4 a také vlečných vozů (zpracované v měřítku 1:10 a perfektně čitelné). V době přípravy publikace jsem je dokonce autorům nabídl k otištění bez nároků na honorář. Podobu těchto výkresů přibližuje plán poštovního přívěsného vozu z Weitzerovy vagonky v rakouském Grazu (s. 20). Motorový vůz č. 5 z vagonky Studénka je bohužel nedostatečně technicky

zdokumentován a v tomto případě je použití nekótované kresby Lubomíra Kysely na místě.

Co se týče úplnosti výkresové dokumentace, v Jihlavě jsou rovněž k dispozici plány projektovaného a nakonec z různých důvodů neuskutečněného prodloužení tramvajové linky do Bedřichova. Jeho otištění v grafické podobě bych považoval za daleko vhodnější, než strohý slovní popis (s. 15). Laická veřejnost by tak podle mého názoru nabyla daleko věrohodnější představy o jihlavské tramvaji.

Svému názvu dluží „Velká kniha o tramvajích a trolejbusích v Jihlavě“ také alespoň krátkou zmínku o umístění a funkci pracoviště předprodeje jízdenek, základní čísla o přepravních výkonech atd. Z technických údajů postrádám i podrobnější popisy kolejového materiálu, armatur vrchního vedení, ukázkou výkresů některého trolejbusu a pod.

Snad by se nepoužití mnou nabízených dokumentů dalo pochopit tím, že by rozšíření publikace o tyto záležitosti ryze odborného rázu neúměrně rozšířilo rozsah knihy a tak zvýšilo její cenu. To by pro běžného čtenáře mohlo být nezajímavé a tato skutečnost by se event. mohla projevit na menší prodejnosti. Pro srovnání – obdobná publikace o městské dopravě v Českých Budějovicích je sice obsáhlejší, její cena je asi čtyřnásobná.

Celkově je však dokumentační hodnota „Velké knihy o tramvajích a trolejbusích v Jihlavě“ na velmi dobré úrovni, neboť podobnou publikaci jsme do jejího vydání postrádali. Mnou vyslovené výhrady nejsou vůbec výrazem odmítání, nýbrž naděje, že se případné další práce tohoto charakteru uvedených nedostatků vystříhají. Vydání „Velké knihy o tramvajích a trolejbusích v Jihlavě“ považuji za počin záslužný a doufám, že ne poslední.

Vladimír Kusý

Zdeněk JAROŠ, Nemovité kulturní památky jižní Moravy. Sv. 3. Okres Jihlava. Soupis památek a literatury, Brno, Muzejní a vlastivědná společnost pro Moravskou zemskou knihovnu a Památkový ústav 1999, 130 s., 8 s. obr. příl. – Bibliografie a prameny k vývoji Moravy 30.

Publikace je jedním ze svazků programového projektu Databáze literatury k nemovitým kulturním památkám.

Smyslem práce, jak v úvodu uvádí autor, bylo „vytvoření žádané studijní pomůcky, východiska při historickém, uměnovědném, etnografickém i jiném zpracování sledovaného regionu i určitou výzvou profesionálním pracovníkům daných oborů, aby se urychlilo tolik potřebné bádání a postupné mapování vybraných památek a tak byl postupně smazáván nejen dluh moravské historii obecně, ale i v oblasti památkové ochrany. Tento dluh je patrný i z naší bibliografie, když u řady památek není uveden žádný literární pramen, pouze by mohla být uvedena poznámka: literatura nenalezena.“

Jako profesionální památkář s poměrně detailní znalostí historické, uměnovědné a památkářské literatury týkající se okresu Jihlava si dovoluji vyslovit svůj názor na takto prezentovaný výsledek vědeckého úkolu.

Samotný záměr vytvoření bibliografického soupisu k tak obrovskému a různorodému souboru, jakým je seznam kulturních nemovitých památek, je jistě velmi záslužný a potřebný. K jeho zdárnému uskutečnění je však třeba vycházet z jasně koncipovaného zadání, kterým je na straně jedné exaktní determinace předmětu bádání, tj. vlastní seznam zkoumaných objektů – památek, a na straně druhé stanovení jasného cíle, tj. účelu, okruhu čtenářů, pro který se bibliografie zpracovává.

Pokud se zaměříme na výběr zkoumaných objektů, tj. seznam kulturních nemovitých památek, je veřejným tajemstvím, že současný stav je velmi chaotický; existuje totiž osm nezávislých číselných řad státního seznamu kulturních nemovitých památek vedených podle bývalých krajů, které prošly před zánikem této struktury tzv. generální aktualizací (mimo jiné i sestavením do souborů a areálů dle funkčního zařazení), a dále od roku 1988 jednotně vedený ústřední seznam kulturních nemovitých památek. Celý systém je ve světle jasně definovaných majetkoprávních i identifikačních poměrů velmi problematický, s řadou chyb a památková péče stojí před úkolem reidentifikace všech jeho prvků. Aby se tento chaotický stav zvládl, je nutné přesně dodržovat identifikační údaje pro každý jednotlivý objekt, a to: rejstříkové číslo, název s funkčním vymezením druhu objektu, číslo popisné, případně i číslo

parcelní nebo název pozemku či jeho části, a příslušné katastrální území. Bez takto přísné determinace není možné se v systému vyznat, a to platí jak pro laiky, tak pro badatele. Bohužel, již první pravidlo bylo porušeno do té míry, že tato část práce je velmi znehodnocena. Vedle věcných chyb – např. bývalý jezuitský areál v Jihlavě se jako heslo v textu vyskytuje několikrát za sebou, jednou jako celý areál, dále dvakrát kostel, dvakrát bývalé gymnázium, a to buď v řazení hesel přímo za sebou, či na různých místech v textu (str. 35, 37, 38, 39, 55) – je závažnější chybou špatné či chybějící názvosloví: u lokalit plošně chráněných se správné označení městská památková rezervace, městská památková zóna, národní kulturní památka (zámek Telč), památka UNESCO (MPR Telč) buď nevyskytuje vůbec, nebo s mnoha chybami (str. 94 „Telč staré město – památková zóna“ v nadpise a pod ním „5249 – Městská památková rezervace“; kromě hrubé pravopisné chyby v označení místní části Telče je zmatečné i vyjádření památkové ochrany). Nedodržování dohodnuté (a zákonem zakotvené terminologie) je v publikaci častým jevem – od označení památková zóna (str. 94 Telč), až po památková zóna historického jádra (Brtnice, str. 16), někdy je použit přímo termín vulgární („památky ... odpamát-něny“, str. 5). Nepochopením řazení památek do souborů a areálů (viz výše vysvětlená generální aktualizace) vznikají další chyby, např. oba mosty se sochami v Brtnici, logicky dvě památky s rozepsáním jednotlivých plastik, jsou vedeny jako 14 památek. Nejvíce chyb je v označení památek identifikačními znaky, např. v Jihlavě jsou většinou objekty značeny jen číslem orientačním, zatímco ve státním seznamu se používá pouze číslo popisné, označení druhu objektu chybí, nebo je neúplné u velkého procenta zápisů („Kostel P. Marie s klášterem“, str. 35, správný název je bývalý klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie, nebo „Klášter (hotel GM) Křížová 4“, str. 34, jedná se o hospodářskou část bývalého dominikánského kláštera od vlastních budov klauzury majetkoprávně oddělenou). Velké problémy působí neuvádění přesných identifikačních znaků v Telči; ta má totiž čtyři katastrální území s vlastní číselnou řadou popisných čísel, je tedy nutné označení např. č.p. 3/I. Dalším problémem je zařazení i těch památek, u nichž byla ochrana již zrušena a většinou

dávno fyzicky neexistují. Chyby této části publikace jsou zřejmě zaviněny jak autorem samým, tak i Památkovým ústavem v Brně, který data poskytoval, a hlavně absencí jakékoli kontroly.

Dostáváme se k vlastnímu obsahu publikace, k bibliografii. Po formální stránce je velmi nepříjemné zjištění, že rejstřík autorů je v mnoha odkazech o jednu stranu posunut a velmi ztěžuje hledání. Bibliografické citace jsou sice řazeny podle jednotného klíče, ale i zde můžeme najít výjimky – publikace JANÁK, Jan a kol.: *Dějiny Brtnice a připojených obcí*, Brno 1988, se většinou vyskytuje pouze ve formě odkazu „NEJEDLÝ, Vratislav: *Umělecko-historické památky Brtnice*. IN: Janák, J. a kol.: *Dějiny Brtnice ...*“, to znamená, že jedna z kapitol je předřazena celému dílu. Vzhledem k tomu, že jsem zmíněnou knihu při svých průzkumech Brtnice používala, musím konstatovat, že pro vědeckou práci na poznání památek mají stejnou, ne-li větší hodnotu i kapitoly ostatní. Zásadním nedostatkem je chybějící seznam periodik, ze kterých byla bibliografie pořizována. Pokud si však metodicky založený badatel takový seznam pořídí sám pečlivými výpisky z této publikace, s hrůzou zjistí, že kromě místních periodik typu Brtnický zpravodaj, Polensko, Telčské listy apod., se odkazy (bohužel neúplné) týkají v podstatě jen jediného odborného časopisu, a to jsou Zprávy památkové péče (dříve Památky a příroda). Časopisy jako Umění, Architekt, Průzkumy památek, Archaeologia historica, Archeologické rozhledy, Castellologica bohémica, Památky archeologické, různé vlastivědné sborníky, bulletiny, časopisy historické a další jako by snad neexistovaly? Přitom dalším z editorů této publikace je Moravská zemská knihovna v Brně, a zdá se mi proto naprosto nepochopitelné, jak mohl být takto neúplný bibliografický soubor pod jejich garancí vydán. Stalo se, zbývá tedy soustředit se na tu bibliografii, kterou autor předkládá. Zahrnuje většinou encyklopedická díla současná (Samkova Umělecké památky Moravy a Slezska, Kučova Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Plačkovy hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku, dále Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku, Umělecké památky Čech) nebo díla starší, jako jsou svazky Vlastivědy Moravské, Wolného Topographie apod.

Nevím, proč byla vynechána encyklopedická díla typu Kibicových Radnic, Josefových Mostů (oba autoři vydali úplný soupis těchto typů staveb, každý ve dvou knihách), soupisy technických památek, encyklopedie zabývající se sídly (např. Paměť měst, Rekonstrukce historických měst), Hoffmannovo České město ve středověku, souborné práce Menclovy pojednávající o středověkých domech, odborné stati Radové, Menclové, Mukovy, Krčálové, Petru, Štormovy, Wagnerovy, Vošahlíkovy a dalších a dalších badatelů, publikované v odborném tisku a každodenně používané při badatelské práci.

I pokud se soustředíme na autorem předloženou bibliografii k jednotlivým památkám, zjišťujeme obrovské mezery a nepochopitelné chyby. Uvádím jen namátkou:

č. 4726 Brtnice – Bývalý klášterní kostel sv. Juliány (pozn. zatím je Juliána jen blahoslavená), str. 16 – v bibliografii chybí Samkova Umělecké památky Moravy a Slezska a závažné odborné články (PETRŮ, Jaroslav: *Předpoklady pro opravu architektury J. B. Pieroniho v Brtnici*, Památky a příroda, 1983, s. 147 až 151; KRČÁLOVÁ, Jarmila: *Giovanni Battista Pieroni – architekt?* Umění, 36, 1988, s. 520–521.

č. 4742 – Dům č. p. 263, nám. Svobody (Brtnice), str. 19 – v bibliografii chybí opět zásadní díla jako *Josef Hoffmann a jeho rodný dům v Brtnici*, Brtnice 1998, či článek SEKLER, Eduard F.: *Josef Hoffmann. Das architektonische Werk*, Salzburg und Wien, 1982.

Získat tyto údaje navíc není nijak obtížné, jsou uvedeny v bibliografii Samkova soupisu.

Je velmi pracné zjistit, kolik procent bibliografických údajů a odkazů bylo takto vynecháno, já odhaduji, že v publikaci je přibližně 1/3 bibliografických citací k dané problematice. Chybějí všechny odkazy na popisy celých území (jako chráněných památek), z materiálů v praxi nejpoužívanějších – stavebně-historických průzkumů – byl jeden citován (Telč), ostatní nikoliv (uvádím je proto, že se většinou nepovažují za klasickou literaturu, ale pokud je uveden jeden z mnoha, není jasné, proč nejsou uvedeny všechny), zcela postrádám odkazy na práce autorů, kteří se bádání a ochraně památek na Jihlavsku věnují celý život (Muk, Vošahlík). Problematický je i výběr odkazů na literaturu co do její výpovědní hodnoty. Pokud se pokusíte ověřit obsah některých záznamů,

můžete zjistit následující: č. 4826 – Mlýn Janov, str. 30, odkaz na Pátkovu Vlastivědu moravskou, kde na str. 163 čteme: „*Čtvrť hod. cesty jižně od Hodic jest mlýn Janov.*“ Stejná informace provedená zákresem do mapy je součástí seznamu památek. Podobného typu je odkaz u památky č. 4911 – Boží muka na rohu ul. Havlíčkovy a Třebízského – na publikaci Z. Jaroše a K. Křesadla *Jihlava, kulturně historický průvodce městem*; tam na s.123 čteme: „*Na rohu Havlíčkovy a Třebízského ulice jsou na nároží pěkná kamenná gotizující boží muka.*“ Informace ve státním seznamu je přesnější, i s datací do počátku 18. století.

Patrně jste již pochopili, že výčet všech nedostatků by představoval vlastní bibliografii nemovitých kulturních památek okresu Jihlava, která by teprve byla onou žádanou studijní pomůckou, ale také východiskem při historickém, uměnovědném, etnografickém i jiném vědeckém zpracování sledovaného regionu ...

Dana Novotná

STÁTNÍ OKRESNÍ ARCHIV V JIHLAVĚ, Okresní úřad 1999, 40 s. (8 obr. příloh).

Rozsahem nevelká a přitom reprezentativní publikace, vydaná k příležitosti slavnostního otevření nové budovy Státního okresního archivu v Jihlavě (SOkA) na Fritzově ul. 19 dne 21. 1. 1999, nabízí na 48 stranách to nejpodstatnější, co může i nezasvěceného člověka o archivu a archivnictví zajímat. Autorsky se na ní podíleli PhDr. Renata Pisková, PhDr. František Hoffmann, PhDr. Helena Nedbalová, PhDr. Vlastimil Svěrák, PhDr. Karel Křesadlo a Olga Berková. Kvalitně vytištěná a Mgr. Petrem Dvořákem zdařile redigovaná brožura je formálně rozčleněna na dílčí kapitoly jednotlivých autorů, popisujících tato témata:

Problematiku původních prostor archivu až k nové budově SOkA prezentuje jeho současná ředitelka Renata Pisková. V části nazvané „**Do nové etapy**“ rekapituluje začátky městského archivu v Jihlavě, poprvé uspořádaného za purkmistra Petra Ernsta Leupolda z Löwenthalu v polovině 19. století. Jeho jádrem byly a od samého začátku pergameny a rukopisy,

týkající se nejslavnějšího období historie Jihlavy – jihlavského horního práva; dále Gelnhausenův kodex z počátku 15. stol. a rukopis Zbraslavské kroniky z 90. let 14. století. R. Pisková zdůrazňuje obrovskou historickou hodnotu četných listin z panovnických kancelářů i městských knih ze 14.–17. stol., odrážejících hospodářský a sociální život středověkého města a vypovídajících o životě náboženském, národnostních vztazích, školství, životě spolkovém aj. Kapitola sleduje i změny v organizaci a dislokaci archivu za všech významných změn a reorganizací veřejné správy. R. Pisková vyzdvihuje i publikační, přednáškovou a výstavní činnost archivu, ke které v minulosti i dnes pomáhala a pomáhá těsná spolupráce s Muzeem Vysočiny.

Závěr kapitoly uvádí situaci po společenských změnách po 17. 11. 1989 a později „de facto“ vyústující v následnou rekonstrukci bývalého dětského oddělení Nemocnice Jihlava v novou budovu SOkA: „... otevřely cestu demokracii a tím přinesly řadu nových pohledů, názorů a myšlenek. Novému pohledu neunikly ani státní archivy. Snaha společnosti vypořádat se s křivdami minulosti a zajistit jejich nápravu ji přinutila pozměnit názor na úlohu archivů. ... Archivy se staly středem společenského zájmu.“

O rozsahu pro archivní účely zrekonstruovaných prostor poslouží údaje, jimž nejlépe porozumí odborníci – celková kapacita depozitářů k ukládání archiválií je 606 m², ložná plocha regálů na ukládání archiválií činí 5.200 bm, archivní knihovna má plochu 53 m² s ložnou délkou 180 bm.

Na „Prvních 20 let“ jihlavského archivu vzpomíná F. Hoffmann a ač nepochází z Jihlavy, činí tak s pocity patriota. S notnou dávkou osobního zaujetí popisuje anabázi od absolvování FF UK a Státní archivní školy v roce 1950, příchod do Jihlavy a začátky práce ve zdejším archivu. Hromady sutě na hliněné podlaze a neuspořádané kupy archiválií hovoří o těchto začátcích více než výmluvně. Hoffmann nepodleh skeptici a za pomoci mnoha obětavých lidí archiv změnil ve smysluplnou instituci. Začal uspořádáním nejcennější části – jihlavského městského archivu, přečkavšího II. světovou válku na zámku v Brtnici. Jako zásadní v této souvislosti připomíná rozhodnutí, zda pokračovat v práci předchozích archivářů J. H. Marzyho, Leupolda z Lö-

wenthalu, F. Wurzingera, V. Sameše (s výjimkou po dobu německé okupace archiv spravujících J. Petridese a E. Schwaba), nebo provést změnu. Hoffmann se rozhodl archiv uspořádat od základů podle moderních archivních zásad, čímž dal popud např. ke vzniku významného fondu „Městská správa Jihlava“.

Zapálenost pro profesi evokuje Hoffmann vzpomínkou, jak na bicyklu objížděl vesnice a městečka jihlavského okresu a zachránil tak mnohé archiválie, povalující se po zaprášených půdách. V cestách do „temných koutů“ různých skladišť a půd s „uloženými“ archiváliemi jej později cestami autobusem a pěšky napodoboval i Karel Křesadlo. Při vši úctě k nynějším úředníkům státní správy se nabízí otázka: „Dokázali by totéž, co v nedávnu tito dva lidé, dnes i oni?“

Jak se měnily poměry, měnily se i některé názory F. Hoffmanna na existenci městských archivů v městech a městečkách jihlavského okresu, aby nakonec upustil od iluze zachovat tyto archivy v maximální možné míře samostatné a zůstaly jen archivy v Telči, Třešti a v Polné. Nakonec byly zredukovány i ty. Za Hoffmanna byla založena také archivní knihovna a značně se rozvinula i činnost publikační. Podle základních pravidel s čistopisy inventářů bylo zpracováno 60 %, staršími inventáři, lístkovými soupisy a lístkovými inventáři 32 % a pouze uspořádáno bylo jen 8 % materiálů. „Jihlavský archiv tím byl ve zpracovatelnosti na předním, ne-li na prvním místě mezi obdobnými archivy českých zemí“, píše Hoffmann doslova.

Po nuceném odchodu Hoffmanna z jihlavského archivu 31. 8. 1968 pokračovala v započaté práci jeho manželka PhDr. Jaroslava Hoffmannová. Když i ta 31. 12. 1972 odcházela, měl archiv 1.121 fondů o 3.068 bm, z toho 51.652 knih, 19.270 kartonů a fascikulů a 6.229 jednotlivin.

„Poklady jihlavského archivu“ přibližuje H. Nedbalová. Na čelném místě je to Gelnhausenův kodex, pergamenová právní kniha ze začátku 15. století. Tento bohatě iluminovaný soubor byl sepsán v letech 1400–1408 a jako podklad pro jeho vytvoření posloužily právní nálezy a 21 privilegií od panovníků z let 1269–1392, včetně jihlavského privilegia ze 70. let 13. století. Tyto listiny přesáhly významem hranice tehdejšího českého státu a for-

movaly právní řád zejména horních měst středověké Evropy. Gelnhausenův kodex je významný také tím, že obsahuje dodnes používanou podobu jihlavského městského znaku v podobě, oficiálně potvrzené Františkem Josefem I. až v roce 1900. Dr. Nedbalová připomíná i významný exemplář latinsky psané předhusitské, tzv. *Zbraslavské kroniky*, rovněž uložený v depozitu SOkA. Jde o nesmírně cenný pramen ke studiu dějin českých zemí a států střední Evropy ve 14. stol.

K těmto pramenům patří také *jihlavské městské knihy*, k cenným pramenům je možno přiřadit i *knihy cechovní*. Jsou dokladem o finančním zdroji hospodářského rozvoje Jihlavy po odeznění stříbrného „boomu“, jímž bylo soukenictví. Archiválie cechu soukeníků tvoří ostatně jeden z nejrozsáhlejších cechovních fondů SOkA.

Jak dále H. Nedbalová uvádí, téměř tisíc listin tvoří podstatnou část fondu „*Městská správa Jihlava do roku 1848*“, jenž je počítán k jednomu z nejlépe badatelsky využitému oddělení SOkA.

Mimo systematicky vytvářených archivních fondů jsou v SOkA uloženy i materiály charakteru sbírkového, jehož součástí jsou městská, cechovní a obecní středověká razidla a razítka z doby od 2. pol. 15. století do 1. pol. 20. století. Středověká razidla sloužila k výrobě pečeti, nedílné součásti tehdejší písemné kultury a vypovídají mj. o používání českého lva a ježka na jihlavských pečetích od 13. stol., tvar děleného štítu poprvé zachycuje již zmíněný Gelnhausenův kodex. Na pečetích Jihlavy je užíván až od roku 1786.

Kapitola „**Jihlavští archiváři**“ je ukázkou pečlivého, systematického a věcného přístupu k problematice. Jde o práci V. Svěráka, jež připomíná nejvýznačnější osobnosti zabývající se v profesním vztahu k archivu nejen archivními (někdy i muzejními) materiály Jihlavy a okolí, včetně jejich stručné chronologicky pojaté pracovní charakteristiky a nejvýznamnějších zásluh.

Byli to: J. H. Marzy (1722–1801), A. Sterly (1779–1852), Ch. d' Elvert (1803–1896), A. Boček (1802–1847), P. E. Leupold z Löwenthalu (1800–1872; provedl systematický soupis a oddělil historické písemnosti od živé registratury – proto je považován za zakladatele jihlavského archivu), B. Bretholz (1862–1936), F. Wurzinger (1870–1943), F.

Kunovský (1874–1933; první český archivář), M. Burian (1902–1980), B. Bradáč (1884–1953), V. Sameš (1901–1981), J. Petrides (1893–1962), E. Schwab (1874–1945), A. Kába (1909–1989), F. Hoffmann (nar. 1920), A. Šimka (1925–1997), V. Cvek (1903–1979), J. Janoušek (1854–1897), J. Beringer (1848–1901), J. Tiray (1858–1925), B. Rérych (1872–1936), K. Turecký (1859–1948), J. Hoffmannová (nar. 1942), K. Jaša (1925 až 1976), K. Křesadlo (nar. 1944).

Jediné jméno, jež ve výčtu ředitelů SOkA chybí, je Renata Pisková (nar. 1957, ředitelka od r. 1997). Troufám si tvrdit, že tato kapitola brožury bude cenným výchozím zdrojem pro badatele, zabývající se osobními a chronologickými daty osobností se vztahem k jihlavskému archivu.

S ohledem na obrovskou odbornou erudici a z přátelství ke K. Křesadlovi (ředitel SOkA v letech 1978–1997), člověka postavy nepřehlédnutelné a majestátní, sršícího vitální energií, který bohužel musel svou práci opustit po vážném onemocnění prakticky v „nejlepších archivářských“ letech, byl i jemu dán prostor k vyjádření pocitů, jaké mu otevření nové budovy jihlavského archivu přináší. Tato část je nazvaná „**Ohlédnutí Karla Křesadla**.“

Ke cti K. Křesadla nutno dodat, že i dnes na roky strávené v archivech a mezi archiváři hledí realisticky, s optimismem a bez sentimentu. Stejně tak i na lidi, kteří jej k archivní práci vedli a byli mu vzorem. Mimo jiné připomíná někdejšího vynikajícího lounského archiváře Dr. Lůžka a jeho glosu o orientaci v archivu v závislosti na letech v něm strávených a na nutnosti trvale se vzdělávat, což K. Křesadlo činil beze zbytku. Část věnovaná době působení manželů Hoffmannových, zejména F. Hoffmanna, vyznívá takřka jako poděkování „*syna otci*“. Pro K. Křesadla byl skutečně Hoffmann od příchodu do Jihlavy z rodného Slaného opravdovým vzorem a i později jej K. Křesadlo následoval cestami do „temných koutů“ i těch nejodlehlejších vesniček, kde zachránil ne jeden archivní poklad. Část kapitoly patří i Křesadlovi připomenutí toho nejdůležitějšího, co se v SOkA podařilo za jeho vedení vykonat.

Jak tuto kapitolu stručně zhodnotit? Těm, kdo K. Křesadla neznají, bych přál vidět jeho oči, když o archivu, o Hoffmannovi a dalších

hovoří. Snad nejlépe to dnes vystihuje jeden z výroků K. Křesadla: „Nejvíce mě mrzí, že jsem nemohl svoje působení důstojně ukončit. Když dá Bůh, budu se snad moci o maličký kousek práce ještě někdy pokusit...“ Ze srdce mu to přeji.

„Výběrová bibliografie“ je poslední kapitolou brožury a pochází z pera Olgy Berkové, archivní knihovnice. Na šesti stranách přibližuje výběrovou bibliografii nejvýznamnějších edic, inventářů, publikací a článků o archivu a nejdůležitější práce archivářů, kteří spravovali archiválie, tvořící dnes fondy SOkA Jihlava. V podtitulu *průvodce* zde uvádí jeden titul, edice 8 titulů, *archivní pomůcky* 4 tituly, *literatura o archivu a archivních fondech* 12 titulů a *nejvýznamnější práce archivářů* 43 titulů.

Poslední textová strana rekapituluje nejvýznamnější data z historie jihlavského archivu od roku 1852 do ledna 1999 a následujících osm barevných obrazových příloh Rostislava Dvořáka (7x) a otce a syna Krobových (1x), jež lze považovat za pomyslnou „třešničku na dortu“, přibližuje výseky z Gelnhausenova kodexu, Zbraslavskou kroniku, cechovní knihu jihlavských soukeníků, privilegium Karla IV. a k odboji proti Jiřímu z Poděbrad jihlavské konšely podněcující dopis papeže Pavla II. z roku 1466.

Nedílnou součástí brožury jsou černobílé fotografie ze současnosti a reprodukce dobových fotografií, zhotovené Janou Kourkovou, fotografkou Muzea Vysočiny. Za nikoliv nepodstatnou považují i typografickou úpravu a kvalitu tisku (dílo družstva EKON Jihlava) i samotnou obálku a její zpracování podle návrhu Ladislava Vilímka ze SOkA Jihlava. Kombinace jednoduché skici vstupní části budovy nového archivu na titulu, faksimile textu přecházejícího na stranu poslední a kresba zavřených hlavních vchodových dveří od bývalého archivu na Hluboké 1 jakoby symbolizovaly velmi dlouho očekávaný systémový krok kupředu – od starého a neuspořádaného „odložiště“ do současné podoby moderní a tolik potřebné státní instituce.

Brožuru *Státní okresní archiv v Jihlavě* považují za ozdobu knihovny každého jihlavského patriota a závěrem této informace a recenze současně si dovoluji vyslovit přání, aby minimálně stejná publikace vyšla co nejdříve také při příležitosti nutné přístavby nového archivu,

protože ten stávající již dnes „praská ve švech“ co se úložného prostoru týče.

Rudolf Schebesta

Milada VÁVROVÁ, *Rytíři Vysočiny II.*, nákl. vl. 1999, 278 s.

Milada Vávrová je jednou z nejagilnějších členek Klubu přátel staré Jihlavy a jako jeho tisková mluvčí se nezanedbatelnou měrou podílí na úsilí za záchranu odkazu minulosti. Její jméno lze najít pod články, propagujícími Jihlavu či burcujícími veřejnost k větší aktivitě při záchraně ohrožených památek. Setkáváme se s ní i v sokolské župě plk. Švece v Jihlavě. Jen nejužší kroužek přátel věděl o velkém a dlouho nesplnitelném přání Milady Vávrové – zmapovat životní osudy krajanů, účastníků protifašistického západního odboje původem z Jihlavy, resp. s vazbou na okres Jihlava. Na osobních příbězích svých vrstevníků chtěla připomenout tu část naší minulosti, kterou se komunistický režim snažil natrvalo vymazat z paměti národa. Na svoji příležitost čekala dlouho a dočkala se jí teprve po listopadu 1989. S houževnatostí sobě vlastní začala Milada Vávrová trpělivě a systematicky shromažďovat podklady pro své dílo. Jako důchodkyně, na svoje náklady a ve svém volném čase. Několikaleté úsilí se jí za pomoci přátel a nespočetných osobních kontaktů podařilo završit knihou osudů Zdeňka Skořepy z Jihlavy „*S křídly čs. 311. perutě – Missing over Sea*“. Vydala ji v roce 1996.

Další obdivuhodnou práci na podobné téma dokončila a vydala v roce 1996 pod názvem „*Rytíři Vysočiny*“. Na 248 stranách v ní popsala osudy více než čtyř desítek Jihlavanů, kteří za II. světové války odešli zpravidla přes Polsko do Francie a posléze do Anglie, aby se zbraní v ruce bojovali proti fašistickému Německu. Mnozí přitom položili svoje životy a ti, kteří se dočkali osvobození, místo vděku zažili šokující deziluzi z komunistické perzekuce, věznění, muklovskou práci v uranových dolech apod. Nejednomu „Západákovi“ nezbylo, chtěl-li se vyhnout represím, než emigrovat i s rodinou na Západ podruhé a natrvalo. Kniha „*Rytíři Vysočiny*“ tehdy vzbudila zasloužený ohlas (viz např. *Vlastivědný sborník*

Vysočiny XI/1998, s. 487–488, *Jihlavské listy* č. 101/1996, s. 4, *JL* č. 15/1997, s. 4, *JL* č. 48/1997, s. 4, *Noviny jihlavské radnice 1/1997*, s. 8, *Telčské listy 3/1997*, s. 10) a měla spontánní odezvu v řadě poděkování přímých účastníků a pamětníků bojů (např. gen. Herberta Němce, gen. Rudolfa Pernického a dalších) i žijících rodinných příslušníků bývalých odbojářů. Milada Vávrová tak získala kontakty na další a další osudy a jména, na něž se v prvním díle nedostalo. Od konce II. světové války uplynulo již více než 50 let a shromáždit po tak dlouhé době údaje o všech protifašistických odbojářích z Jihavska bojujících na „Západě“ bylo nemožné. Řadu podnětů „ex post“ tehdy obdržela autorka i ze zahraničí.

Po zkušenostech z předchozích let a na základě nových kontaktů rozšířila okruh svého pátrání po osudech bývalých účastníků západního odboje i na Žďársko, Havlíčkovobrodsko, Humpolecko, Třebíčsko a Pelhřimovsko, aby takto získané podklady o dalších účastnících zahraničního západního odboje soustředila do titulu „*Rytíři Vysočiny II.*“. Vydala jej v roce 1999 a podobně jako před čtyřmi lety, opět vlastním nákladem. Teprve během postupující práce její záměr finančně podpořilo několik jihlavských i mimojihlavských podnikatelů a institucí. Při své skromnosti a vědomí, že pracně získané materiály opět nemusí být úplné, nazvala Milada Vávrová svůj druhý pokus o přiblížení osudů „*Rytířů Vysočiny II.*“ pokusem „*částečným*“.

Na 278 stranách defiluje abecedně seřazených 45 jmen, představujících 45 strastiplných lidských osudů. V krátké zprávě o literatuře nebývá zvykem uvádět úplné výčty. Postací snad konstatování, že jejich nositelé byli mladí lidé plní chuti do života, který místo obyčejných lidských radostí i starostí odpovídajících věku zasvětili boji za svobodu. Mnozí se jí bohužel nedočkali a našli místo posledního odpočinku v cizině, mnozí mají pouze symbolické hroby. Na ně tedy Milada Vávrová položila v pořadí již druhou symbolickou kytičku.

Padlých bylo mnoho – z těch, o kterých Milada Vávrová v „*Rytířích Vysočiny II.*“ píše, se konce války nedožilo 22 letců: kpt. Jindřich Beran z Rožné u Nového Města na Moravě se zřítíl nad belgickým Wettrenem, rotný Vladislav Břečka ze Žďáru nad Sázavou našel svůj konec na letišti Telbeny ve Wellingtonu, ppor.

František Bulis ze Stítčan zahynul po riskantním manévru těsně nad zemí na prahu letiště Norholt na předměstí Londýna, sgt. Josef Dygrýn – Ligotický (původem z Prahy, mládí prožil v Hněvkovicích u Humpolce) našel smrt nad kanálem La Manche, ppor. Václav Jílek z Písečné u Bystřice nad Pernštejnem uhořel v Liberatoru u Lagens na Azorských ostrovech, Wellington Karla Langa z Chýšky u Štoků narazil do drátů elektrického vedení u Papps Farm nedaleko Norfolk, po kolizi s kolegou se poškozený Spitfire npor. Jana Lašky z Německého Brodu zřítíl při pokusu o nouzové přistání nedaleko rowlandského zámku v hrabství Hampshire, por. Jindřich Leskauer z Rosic (mládí prožil ve Žďáru nad Sázavou) byl sestřelen nad Severním mořem, sgt. Alois Mezník z Kandratic u Křižanova se nevrátil z náletu na Kiel, Lavočkin ppor. Bohumíra Mráze z Kamenice nad Lipou (letecký výcvik v Anglii, poté převelen do SSSR a odtud na základny SNP Tri Duby a Zolná) se nevrátil z akce u Kremnice, Liberatoru ppor. Karla Novotného z Velkého Meziříčí se stal osudným kopec u Weston Hill, Morane sgt. Stanislava Popelky z obce Františka u Krouny byl sestřelen nad Ozoir La Ferriere ve Francii, na letce se teprve školící srtn. Bohuslav Příhoda ze Svratky našel smrt nedaleko Seven Persons v kanadské provincii Alberta, Wellington sgt. Stanislava Rouše z Holubí Zhoře na okrese Žďár nad Sázavou zmizel beze stopy ve vlnách rozbouřeného Severního moře, ppor. Karel Rybníček z Kozlova u Křižanova se zřítíl v anglickém Blackbushe ve službě RAF již po skončení války, por. Leonard Smrček z Budišova byl sestřelen nad severním Holandskem, sgt. Josef Svoboda (vyrostl v Bystřici nad Pernštejnem) zahynul ve střelecké věži bombardéru za náletu na německý Emden, Wellington jímž letěl asp. Karel Šimon z Hlinné u Nového Města na Moravě se potopil v moři nedaleko Sillothu, Halifax ppor. Josefa Tesaře z Horního Štěpánova se stal nezvěstným při letu na Maltu, čet. asp. František Vrbka z Bystřice nad Pernštejnem se zřítíl nad Mnichovem (při návratu z neúspěšného pokusu o letecký přesun do republiky) a nacisty usilujícími získat od něj informace byl proti jejich zvyklostem dopraven na léčení do Prahy, kde však záhy podlehl popáleninám, por. Karel Vykoukal z Chotěboře zmizel beze stopy v moři při operačním letu u břehů Francie, por. Stanislava Zimpricha z Ně-

meckého Brodu vyplavily vlny Pristollského kanálu u Combe Martin.

Poválečné Československo spadlo do sféry vlivu SSSR, jehož mocenská politika připomínce západních pilotů rozhodně nepřála. Mnozí z přeživších hrdinů se alespoň formálního uznání svých zásluh a rehabilitace dočkali zčásti po roce 1968, ve větší míře pak po roce 1989. Mnozí bohužel už jen „in memoriam“.

Práci na knize „*Rytíři Vysočiny II.*“ oficiálně ocenilo i předsednictvo Českého svazu bojovníků za svobodu a představitelé Státního ústředního archivu v Praze. Ve čtvrtek 4. 11. 1999 převzala Milada Vávrová na Ministerstvu obrany ČR z rukou JUDr. Jakuba Černína poděkování za účast a ocenění za první místo 46. ročníku soutěže „Vzpomínky, historické a dokumentační práce“. „*Rytíři Vysočiny II.*“ byli stejně jako předchozí díl zařazeni do fondu Státního ústředního archivu v Praze – Chodovci a stali se nesmírně cenným pramenem ke studiu západního protifašistického odboje na Českomoravské vysočině.

Nezbývá než věřit, že se tato přehlídka 45 portrétů hrdinů západního odboje, reprodukci rozhodnutí o udělení vyznamenání a další autentické dokumenty stanou dostatečným mementem proti případným zastáncům všech totalitních režimů. Knihu „*Rytíři Vysočiny II.*“ by si rozhodně měl přečíst každý z dnešních mladých...

Rudolf Schebesta

Eva MELMUKOVÁ, *Patent zvaný toleranční.* Praha, Mladá fronta 1999, 240 s.

Obsáhlá práce telčské autorky, jež je významným příspěvkem k církevním dějinám Čech a Moravy, se zabývá nejen vlastním tolerančním patentem císaře Josefa II. z r. 1781, ale také tzv. dobou toleranční, jak bývá označován časový úsek let 1781 až 1861, kdy teprve vydáním tzv. protestantského patentu byla nastolena rovnoprávnost náboženského vyznání v habsburské monarchii. Do této doby bylo vyznávání jiné víry českým a moravským evangelíkům jen tolerováno, a to ještě s vymezením dvou konfesí luterské nebo helvétské či reformované.

Autorka při koncipování své práce pro ozřejmení situace tajných evangelíků byla nucena

podat v první části své knihy obsáhlejší všeobecný výklad, kde se v několika kapitolách jednak zabývala politickou a hospodářskou situací habsburské monarchie ke konci vlády Marie Terezie, jednak okolnostmi vydání vlastního tolerančního patentu ze 13. října 1781.

Hluboké kořeny vzniku tzv. dvojího lidu v Čechách a na Moravě osvětlila nástinem náboženské situace na tomto území od husitství po třicetiletou válku, kde vyzvedla zejména náboženskou toleranci na Moravě v 16. stol. V dalším časovém úseku se zabývala českou náboženskou emigrací do sousedních zemí od třicetileté války a v době 18. stol. Ačkoliv ještě za panování císaře Karla VI. se zdálo, že situace se vydáváním jeho mandátů proti tajným nekatolíkům ještě zhoršuje, o několik desítek let později za vlády jeho dcery Marie Terezie pak již bylo striktní potlačování tajných nekatolíků z hospodářských a též politických důvodů neudržitelné. Rozvíjející se protoindutriální výroba, sílicí obchodní výměna a příchody cizích odborníků z hospodářsky vyspělých západních zemí do habsburské monarchie pomohly rozrušit intoleranční systém, což pochopil císař Josef II., jenž se po smrti své matky odvážil rozhodného kroku.

Přínosem knihy je, že se v ní autorce podařilo na základě studia pramenů z 18. stol. shromáždit řadu nových poznatků o působení tajných evangelíků na Vysočině. Archivní dokumenty též podaly svědectví o potížích přihlašujících se evangelíků k jednomu z povolených vyznání, kdy museli překonávat účelovou interpretaci patentu ze strany vrchností, např. tvrzení, že byl patent vydán pouze pro cízince, kteří měli přijít do země oživit hospodářství a netýká se tudíž domácího obyvatelstva. Toto záměrné překrucování skutečnosti je autorkou dokumentováno na řadě případů z Telčska. Sledována je také znalost o vyhlášení patentu na venkově mezi poddanými, kde byly často zjevné snahy některých úředníků patent tajit či zdržovat jeho vyhlášení, čímž se měly znesnadnit přihlášky. Při práci některých komisí docházelo též k zjevným manipulacím s výpověďmi přihlašovaných. Obranou proti těmto praktikám bylo, že před komisí pak všichni přihlašovaní odpovídali jednotně, či na některé otázky raději neodpovídali vůbec, aby se vyhnuli napadání. Řada dokumentů se týká dvou vesnic na telčském panství, Velké Lhoty a Šachu.

Prameny také dokazují, do jak nelehké situace se dostávali evangelíci, když byli nuceni se rozhodnout pro jedno z tolerovaných vyznání a nebyla jim povolena konfese navazující na českou evangelickou víru. Zde pak byla příčina rozdělení českých evangelíků, což se markantně projevilo např. tím, že často v jedné vesnici byly postaveny dva kostely, jeden pro luterány a druhý pro reformované. Jednotná česká evangelická církev mohla být vytvořena až po vzniku Československé republiky.

Autorka se neopomenula také v knize zabývat dalším proudem v evangelickém vyznání, který se nemohl identifikovat se žádným z obou tolerovaných vyznání a jehož vyznavači byli pak v úředních dokumentech označováni jako deisté, adamiti, izraeliti či beránci a často byli dále pronásledováni. Samotná tolerance se těžce prosazovala nejen u politických a církevních katolických úřadů, ale také ve většinové katolické společnosti, kdy některé konflikty končily až fyzickým napadením.

Specifickou problematikou byla stavba tolerančních sborů povolených patentem, ovšem s řadou omezení. Stavba sboru, vydržování duchovního a školy bylo hrazeno z peněz věřících a představovalo v chudých oblastech velké finanční zatížení pro místní evangelíky. Pozornost také E. Melmuková věnovala osobnostem pastorů přicházejících nejprve pro luterány z dnešního Slovenska, pro reformo-reformovanou církev později z Uher. Významnou postavou zde uváděnou byl např. Michal Blažek, pastor v Jimramově a superintendent reformované církve.

Závěrem své publikace se autorka věnovala životním osudům dvou významných postav mezi evangelíky z konce toleranční doby. Byl to jednak slavný historik a politik František Palacký, jednak černilovský rodák Bedřich Vilém Košut, pronásledovaný v habsburské monarchii za svoje politické názory.

Kniha E. Melmukové obsahuje také četnou fotografickou dokumentaci a reprodukci rytin i archivních dokumentů. Výčet použitých pramenů a literatury svědčí o důkladnosti, s jakou se autorka připravovala na zpracování svého tématu. Pro rychlou orientaci poslouží jmenný a místní rejstřík knihy. Vydáním knihy v populárně vědecké edici Kolumbus nakladatelství Mladá fronta se kniha dostane do rukou nejen úzkému okruhu odborníků, ale též širší veřej-

nosti zajímavější se o náboženské dějiny našich zemí.

Bohumír Smutný

Zdeněk JAROŠ, *Jihlava v datech. Historický kalendář města Jihlavy.* Jihlava, Astera G 1999, 112 s. + rejstřík.

V době, v níž historická kalendária patří již dávno k zvetšelému zboží, přichází zkušený jihlavský historik s titulárně podobným „kalendářem“ města Jihlavy. Jarošův počin však není nějakým nostalgickým pokusem o oživení dříve oblíbeného žánru historizujícího čtení, nýbrž dobře cílenou snahou nabídnout pomůcku k rychlé orientaci v pestrých jihlavských dějinách. Zvolenou metodou totiž navazuje na osvědčenou a populární formu stručných chronologických přehledů známých jako nejrůznější „dějiny v datech“. Předkládanou publikací tak PhDr. Z. Jaroš vychází vstříc nejen hektickým požadavkům moderní doby, ale především potřebám samotných „badatelů, studentů, vážných zájemců ... i nejšířší veřejnosti“. Jeho práce je o to záslušnější, že současná Jihlava dosud postrádá moderní syntetická zpracování vlastních dějin. Lze proto souhlasit s autorovou představou, že do budoucna by příručka mohla posloužit i jako „časová kostra“ tohoto souhrnného pohledu.

Jakákoliv rekonstrukce skeletu předpokládá hledání pouze stavebně nosných částí. Nezbýtné selekci dat se při své práci proto neubrání ani Z. Jaroš. Jediným kritériem autorova výběru se však stal toliko stěžejní význam zaznamenávaných událostí. Zásluhou takto předem pomínutých hranic tematických i časových zůstal záběr zpracovávaného „kalendáře“ chvályhodně široký. S jeho pomocí tak čtenář může nahlédnout do dění v nejrůznějších oblastech jihlavského žití, po staletí už tradičně rozepjatého od aktů státnických až po poklesky ryze lokální. V centru autorovy pozornosti tedy nestojí pouze očekávané události politické, hospodářské a správní, ale najdeme zde i méně nápadné mezníky ze života duchovních, kulturních i ryze zájmových ústavů a institucí. Jako správný „analista“ Jaroš nepomíjí ani události katastrofické či tragické a konečně ani neváhá ztratit užitečnou větu o objektech zdánlivě neměnných, jakou jsou ko-

munikace, budovy či městský znak. Tématické šíři informací odpovídá také pozoruhodný rozsah čerpaných zdrojů. Mezi nimi vedle předpokládané literatury totiž nechybějí ani patrné excerptce z archivních pramenů a soudobého tisku.

Věren podobě kalendária, postupuje autor striktně v souladu s chronologickým řazením. Na počátku samotné posloupnosti však ještě kromě autorova úvodu zaznívá rámcové slovo kolegy PhDr. K. Křesadla. Jeho prolog je vlastně souhrnným pohledem na následující časově promítanou proměnu Jihlavy z někdejší tržní osady v moderní městské centrum dalekosáhlého významu. Po stručném přehledu již následují Jarošem nashromážděná data. Autor je člení do osmi kapitol, jež zhruba odpovídají tradičně pojímaným periodizačním mezníkům (do 1300, 1300–1523, 1523–1620, 1620–1800, 1800–1918, 1918–1939, 1939–1945, 1945–1995). Schéma jednotlivých zápisů zůstává ve všech kapitolách zhruba konstantní. Jeho první část tvoří časové vymezení pomocí více či méně přesné datace, druhou pak stručná charakteristika dané události s graficky zvýrazněným počátkem. Na tomto místě lze s ohledem na rychlou orientaci tak trochu litovat, že nebyla tučně proložena spíše hesla klíčová pro obsah záznamu. Naopak nesporně přínosným doplňkem řady zápisů jsou dobové ekvivalenty překládaných názvů, provedená lokalizace podle současného členění a názvosloví, jakož i odkazy na některé z pramenů.

V prostoru bezmála dvaceti obsáhnutých staletí (200–1995) lpět tvrdošijně na některém z neuvedených dat by bylo projevem malicherným. Tím spíš, že Jarošův kalendář přináší řadu zajímavých údajů nejen pro samotnou Jihlavu, ale i pro širší okolí. Nabízí vítanou možnost srovnání časového posunu politických dějů, sledování rozsahu nejrůznějších katastrof a epidemií či vymezení jihlavské etapy v životě mnoha osobností. V posledně jmenovaném ohledu je zvláště praktický vzadu připojený jmenný rejstřík. Celkově dobrý dojem z anotované publikace kalí až její poněkud ukvapená práce redakční. Ta se nejpatrněji projevuje v nevhodně umístěném oddíle „*Použitá zkratky*“, kde po sobě navíc zanechává také nejeden prohřešek jazykový a typografický. Připomínku těchto formálních nedostatků je však možno posuzovat jako součást příprav na druhé vydání. A k němu – pro své kvality

obsahové i pro zvolený způsob podání – Jarošova užitečná příručka nepochybně už brzy dospěje.

Martin Štindl

Dva nové příspěvky k osobnosti Karla Slavaty

Zájem o dějiny barokní šlechty přivedl v posledních letech některé mladé badatele do bohatého jindřichohradeckého Rodinného archivu Slavatů z Chlumu a Košumberka. Předmětem jejich zájmu se stala osobnost Jana Karla Jáchyma Slavaty († 1712), příslušníka poslední generace starého panského rodu, do jehož vlastnictví patřilo mezi léty 1604–1691 také telčské panství. Karel byl nejmladším ze čtyř synů Jáchyma Oldřicha Slavaty a jeho rakouské manželky Františky Slavatové z Meggau, bohaté fundátorky sakrálních staveb v Telči. Do historického povědomí se zapsal dvěma událostmi, z nichž jedna ho spojuje s Telčí. Roku 1662 měl u Vanova poblíž Telče spadnout do vlčí jámy a po vysvobození vstoupit do řádu bosých karmelitánů. Roku 1691, po úmrtí posledního ze svých bratrů, Františka Leopolda Viléma Slavaty, odmítl rezignovat na duchovní poslání a ujmout se rodových statků, čímž rozhodl o odchodu rodu z dějinného jeviště. Uvedená dvě schémata dosud tvořila jádro dějepisných líčení osudů posledního Slavaty.

Ke Slavatově osobnosti upřel svou pozornost Petr Mařa, jenž se zabýval listy, které mu na konci 17. století adresoval císař Leopold I. Dochovaných 51 dopisů z let 1675 až 1690, tvořících patrně zlomek původní korespondence, zasadil do kontextu osobní korespondence a okruhu osobních důvěrníků habsburského mocnáře, k nimž Jan Karel Jáchym na sklonku 17. věku náležel. K navázání úzkého vztahu Karla Slavaty a Leopolda Habsburského došlo podle autora zásluhou Karlovy matky Františky Slavatové z Meggau, která působila v letech 1648–1657 jako hofmistryně vídeňského dvora budoucího císaře. K důvodům vzniku korespondence patřilo vedle oboustranné náklonnosti také Slavatovo vysoké postavení v hierarchii řádu. Pod řádovým jménem Karel Felix od Sváté Terezie dospěl až k hodnosti generála, jímž byl patrně v letech 1680–1683. Pro

Leopolda představoval významnou osobnost v římském církevním prostředí, která mu mohla být užitečná v ovlivňování jeho představitelů. Autor tak předestřel inspirativní pohled na posledního Slavatu a zasadil ho do prostředí široce pojatého barokního dvora císaře Leopolda I.¹

Z odlišného pohledu se Karlem Slavatou zabýval Petr Matouš. Na základě diplomové práce, obhájené roku 1999 na Historickém ústavu Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, se věnoval jeho pobytu v poustevně Montevirginio v Breccianu poblíž Říma, kde pobýval roku 1665 po vstupu do karmelitánského řádu. Na základě řádových normativních pramenů autor popsal podobu poustevny, vnitřní organizaci komunity, její denní režim a jeho proměny v závislosti na liturgickém roce. Objasnil i cíl poustevnického života včetně počtu a charakteristiky poustevníků. Při zkoumání okolností Slavatova pobytu zaznamenal především stavbu poustevny zasvěce-

nou sv. Karlu Boromejskému, jíž budoucí generál řádu obohatil montevirginijský areál, a jež se podle autorova mínění stala „pokračováním“ křížové cesty vybudované jen krátce před tím z Telče ke kapli u Vanova. V této souvislosti si všiml také důvodů, které podle pozdějších legendistických biografii vedly Karla Slavatu ke vstupu do řádu. Zatímco v českých zpracováních se stal rozhodujícím impulsem již zmíněný pád do vlčí jámy, v životopisech vycházejících z římského karmelitánského prostředí se tato událost vůbec nevyskytuje. Slavatovo rozhodnutí bylo podle nich záležitostí okamžitého rozhodnutí, jenž poté ovlivnilo celý jeho život, osud rodu i samotný řád. Jak přitom autor poznamenal, s karmelitánským prostředím a jeho spiritualitou měla kontakty již Karlova matka Františka Slavatová z Meggau i vídeňský dvůr, s nímž Slavatové udržovaly četné kontakty.²

Josef Hrdlička

POZNÁMKY

- 1 Petr MAŤA, *Leopold I. a poslední Slavata. K osobní korespondenci panovníků raného novověku*, in: Ivan HLAVÁČEK – Jan HRDINA (edd.), *Facta probant homines. Sborník příspěvků k jubileu prof. Zdeňky Hledíkové*, Praha 1998, s. 245–257.
- 2 Petr MATOUŠ, *Carolus Felix a S. Theresia (Příspěvek k poznání karmelitánského řádu)*, diplomová práce, Historický ústav Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, České Budějovice 1999; TÝŽ, „... at mi Bůh umožní, abych se mohl těšit ze samoty v mém srdci“. *Život v poustevně bosých karmelitánů Montevirginio v 17. a 18. století*, Kuděj 2, 2000, s. 14–25.